10. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В.Ягоднікова; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2006. –215 арк.

This article reveals the problem of understanding the students the concept of "leader" and their ideas about personal leadership skills. Studied the importance of responsibility as a leader. It was found that students' understanding of the socio-psychological phenomenon of leadership and leader of the inherent personal qualities rather full, adequate, largely coincide with the conclusions of scientific research.

Key words: quality leadership, responsibility.

Отримано: 21.02.2012 р.

УДК 37. 147: 37 011. 3-051: 78

В.М.Лабунець, Р.І.Ковальський

Особливості формування виконавської техніки майбутнього учителя музики у процесі інтеграції інструментальних дисциплін

У статті розглядаються особливості формування виконавської техніки студентів у процесі інтеграції дисциплін інструментального циклу. Автори вважають, що основним чинником інтеграції музично-виконавських дисциплін педагогічна задача. Усі компоненти музично-виконавської підготовки складають інтегративну цілісність, яка має спільну мету, спільні принципи, єдину внутрішню організацію, для якої характерні взаємозв'язок і взаємозалежність усіх структурних компонентів.

Ключові слова: інтеграція, інструментально-виконавська діяльність, педагогічна задача, педагогічна ситуація, професійна підготовка, міждисциплінарна взаємодія.

В статье рассматриваются особенности формирования исполнительской техники студентов в процессе интеграции дисциплин инструментального цикла. Автор считает, что основным фактором интеграции музыкально-исполнительских дисциплин выступает педагогическая задача. Все компоненты музыкально-исполнительской подготовки составляют интегративную целостность, которая имеет общую цель, общие принципы, единую внутреннюю организацию, для которой характерны взаимосвязь и взаимозависимость всех структурных компонентов.

© В.М.Лабунець,
Р.І.Ковальський

Ключевые слова: интеграция, инструментально-исполнительская деятельность, педагогическая задача, педагогическая ситуация, профессиональная подготовка, междисциплинарная взаимодействие.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої педагогічної освіти орієнтується на нове соціальне замовлення – заміну освітньої парадигми просвітительства на парадигму культуротворчості і культуроосвіченості, а тому передбачає поруч з диференціацією активне впровадження інтеграційних процесів у навчання, які набувають особливого значення за умов інформаційного перевантаження сучасного навчально-пізнавального процесу. Завдання інтеграції змісту навчання полягає в об'єднанні всіх або майже всіх його ланок у цілісну дидактичну систему, що сприятиме засвоєнню студентами комплексу фундаментальних і гуманітарних знань, які майбутній учитель музики зможе творчо використати у своїй професійній діяльності. Впровадження інтегративних процесів у навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів музики передбачає: визнання значущості не лише змісту навчального матеріалу, а й логічних зв'язків між елементами цього змісту; формування у студентів цілісної системи знань з музичного мистецтва; забезпечення фундаментальності отриманих знань, розробку критеріїв включення нових відомостей у зміст фахової підготовки майбутніх учителів; застосування адекватних змісту форм, методів і засобів навчання; розвиток професійних та особистісних якостей майбутнього учителя, його творчості.

Вищий рівень інтеграції передбачає інтеграцію як змістову, так і процесуальну: інтеграція зумовлює зміни практично усіх елементів дидактичної системи змісту, методів, форм навчання тощо. При цьому зв'язок між елементами повинен бути природним, не порушувати логіку навчання навчальних, базуватися на ретельно відібраному і навчальному матеріалі. Ось чому спроби інтеграції музично-виконавських дисциплін лише на рівні теоретичного матеріалу не дають очікуваних результатів. У зв'язку з цим виникає необхідність активного пошуку інших шляхів реалізації інтегративного підходу до музично-виконавської підготовки майбутніх учителів.

Аналіз досліджень і публікацій. Нині досліджено низку близьких проблем у галузі інтегративних процесів в освіті (М. Берулава, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Козловська, О. Сергєєв, Т. Якимович), професійної педагогіки (А. Беляєва, О. Дубинчук, І. Зязюн, М. Кадемія, М. Махмутов, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, М. Сметанський), інформатизації освіти (В. Биков, І. Булах, Є. Вєліхов, О. Джеджула, М. Жалдак, К. Зуєв, В. Клочко, Г. Козлакова, А. Коломієць, В. Кухаренко, Р. Собко, О. Стечкевич, Л. Шевченко) та ін.

Водночас, аналіз психолого-педагогічної й методичної літератури з проблеми дослідження, а також масової педагогічної практики свідчить, що, незважаючи на численні пошуки в напрямі інтеграції освіти, поза увагою дослідників залишилися важливі питання інтеграції музично-виконавських знань, умінь та навичок в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Мета статті – визначення ролі педагогічних задач та ситуацій у формуванні виконавської техніки майбутнього учителя музики.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих етапів інтеграції навчальних дисциплін є визначення інтегративних чинників – інтеграторів. Інтегратор – це "пристрій для інтегрування" вихідних елементів інтеграції. Ними можуть бути загальнонаукові поняття, ідеї, теорії, спільні об'єкти пізнання, методи навчання тощо.

У процесі пошуку можливих форм інтеграції музично-виконавських дисциплін очевидною стала нереальність повного синтезу теоретичного та практичного матеріалу. Бо однією з ознак зінтегрованого об'єкта, як якісно нового утворення, є збереження індивідуальних властивостей вихідних елементів інтеграції у складі зінтегрованого об'єкта.

Аналізуючи особливості процесу засвоєння музично-виконавських знань, умінь та навичок, ми дійшли до висновку, що інтеграція дисциплін інструментального циклу повинна відбуватися насамперед в процесі виконання педагогічних ситуацій та задач. Дійсно, основою практичної підготовки студентів є розв'язання великої кількості виконавських задач, тому сформованість комплексу виконавських умінь та навичок слід вважати кінцевою метою засвоєння змісту інструментальних дисциплін. Причому практичні задачі з основного музичного інструмента, ансамблевої гри та концертмейстерського класу мають багато спільного: розвиток біомеханістично-доцільних музично-ігрових прийомів інструменталіста; формування оперативної техніки інструменталіста; адекватне розкриття виконавцем змісту музичного твору та його ставлення до нього, формування суб'єктивного музичного образу виконавця; досягнення художньо-доцільного музичного образу виконавця.

Отже, є всі реальні підстави для того, щоб вважати педагогічну задачу основним інтегративним чинником у процесі інтеграції дисциплін інструментального циклу.

В дидактиці задача пізнавальна – це навчальне завдання, яке передбачає пошук нових знань, способів (умінь); стимуляцію активного використання в навчанні зв'язків, відношень, доведень [1].

Багато відомих дослідників надають задачам особливого значення у навчальному процесі. Вони вважають, що навчальний

матеріал тільки тоді може стати предметом діяльності, коли він знаходить прояв у задачі. Задача, на їх думку, є узагальнюючою і обов'язковою формою викладу навчального матеріалу. Тому функція системи навчальних задач полягає не стільки у закріпленні вивченого матеріалу, скільки у забезпеченні розуміння, осмислення та засвоєння навчального матеріалу взагалі.

Термін "задача" за частотою його використання найрозповсюджених у науці й освітній практиці. Пізнавальна задача – предмет дослідження багатьох наукових областей, тому у визначенні цього поняття відбивається специфіка кожної з них.

Ми погоджуємося з В. Максимовою, яка визначає міжпредметні задачі як "задачі, що вимагають підключення знань з різних предметів, чи задачі, складені на матеріалі одного предмета, які використовуються з визначеною пізнавальною метою у викладанні іншого предмета" [2].

Діяльнісна концепція знань значно підвищує роль задач у їхньому засвоєнні. Останнє припускає й оволодіння способами діяльності, що здійснюються за допомогою аналізу, синтезу, узагальнення, конкретизації, різних евристичних прийомів. Діяльнісна концепція формування понять реалізується за допомогою задач, що сприяють посиленню мотивації введення поняття; виявленню істотних властивостей поняття; засвоєнню термінології, символіки, розумінню змісту кожного слова у визначенні; запам'ятовуванню визначення; оволодінню обсягом поняття; розкриттю взаємозв'язку понять, навчанню застосуванню поняття; конструюванню поняття.

Аналіз фахової підготовки майбутніх учителів музики показав, що педагогічні ситуації та задачі, що використовуються у процесі інструментальної підготовки студентів, є проміжною ланкою між педагогічною теорією і практикою, тобто перекладаються на мову практичних дій, практичної діяльності.

Моделювання типових педагогічних ситуацій у процесі підготовки учителя музики (аналіз цих ситуацій, проектування способів дії в цих ситуаціях, розігрування дій в умовах запропонованих ситуацій) дає змогу заздалегідь, ще до безпосередньої практики в школі, перетворювати і синтезувати знання та уміння, набуті під час вивчення інструментальних дисциплін, та плідно використовувати їх для досягнення належних результатів у фаховій діяльності.

На відміну від реальних проблем і задач, з якими має справу учитель-практик, навчально-виконавські задачі спеціально призначені для підготовки фахівців, цілеспрямованого формування в них окремих умінь та навичок. При роботі з ними, на відміну від реальної практики, значно знижуються переживання студентів за

можливі музично-виконавські помилки. Крім того, процес розв'язання навчально-виконавських задач відбувається при прямій взаємодії та самоконтролі студентів, тобто одразу здійснюється корекція й дається оцінка прийнятих рішень.

У науковій літературі зустрічаються різні види класифікацій педагогічних задач. Л. Кондрашова розглядає такі типи задач, що дають змогу слухачам усвідомити сутнісні ознаки педагогічних понять, процесів, явищ; задачі, що виявляють гнучкість мислення й усвідомленість педагогічних знань; задачі, що включають планування, побудову педагогічної діяльності, вибір оптимальних засобів та способів її виконання; задачі, що розвивають уміння передбачати ймовірний результат педагогічного впливу; задачі, що вимагають нових знань, різних засобів та методів їхнього застосування; задачі, зв'язані з оцінкою і доказом правильної або неправильної педагогічної дії, його проміжних і кінцевих результатів [3, с. 7-8].

Л. Спірін пропонує розподіл педагогічних задач у залежності від етапу педагогічної діяльності: задачі етапу педагогічної діагностики (вивчення характерів учнів); задачі етапу педагогічного цілепокладання (визначення оперативних, тактичних та стратегічних цілей допомоги); задачі етапу педагогічного планування (прогнозування) майбутньої роботи задля досягнення поставлених цілей; задачі етапу практичного здійснення накресленого плану (творче перетворення в життя); задачі аналізу результатів виконаної роботи (самокритична оцінка досягнутого) [4].

Наявність різних класифікацій педагогічних задач, на нашу думку, дасть змогу охопити у навчальному процесі максимальну кількість різноманітних педагогічних ситуацій, проаналізувати їх, сформулювати педагогічні задачі і знайти можливі шляхи їх розв'язання. Чим більше типів педагогічних ситуацій та задач буде розглянуто під час підготовки майбутніх учителів, тим вірогідніше, молоді фахівці під час педагогічної діяльності зможуть самостійно впоратися з будь-якою педагогічною задачею, вмітимуть виявляти труднощі та усувати їх.

Проектувально-діяльнісний етап керівництва процесом формування готовності студентів до розв'язування педагогічних ситуацій та задач – це реалізація системи двох складових: підготовча робота викладача та безпосередня організація діяльності студентів на заняттях із включенням завдань на розв'язування педагогічних ситуацій та задач.

Основними недоліками в організації музично-виконавської діяльності студентів з розв'язування педагогічних ситуацій та задач є:

– відсутність системи у застосуванні педагогічних задач та ситуацій, їх випадковість;

– рівень складності пропонованих музично-виконавських завдань не відповідає можливостям, рівню виконавських досягнень студентів;
– студент постає як пасивний виконавець;
– не продумані ефективні форми самоконтролю музично-виконавської діяльності.

Визначаючи систему музично-виконавських завдань, необхідно керуватися тим, що виконання їх дасть змогу вирішувати:

– формування професійного обов'язку та відповідальності;
– оволодіння фаховими знаннями, уміннями та навичками, які розкривають специфіку педагогічної праці, професійні функції учителя музики, способи професійних дій і вирішення педагогічних ситуацій;
– вироблення соціально-ціннісних професійних навичок та норм поведінки, в основі яких лежить професійна етика учителя музики;
– формування активного професійно-педагогічного мислення;
– тренування психічно-виконавської врівноваженості: керування своїми емоціями, думками, почуттями, діями;
– розвиток високого ступеня регуляції й саморегуляції виконавської поведінки учителя музики;
– розвиток емоційної та вольової сфер, які забезпечують високу працездатність учителя музики;
– удосконалення організаторських здібностей та уміння керувати всіма видами музично-виконавської діяльності учнів;
– розвиток потреби у професійному самовдосконаленні, що становить основу педагогічної та музично-виконавської майстерності.

Різноманітність ситуацій зумовлює необхідність поєднання їх відповідно до змістової сторони готовності майбутнього учителя до музично-виконавської діяльності. Конкретизуючи зміст та характер музично-виконавських завдань, потрібно враховувати, що, виконуючи їх, студенти повинні мати можливість для творчого пошуку шляхів їхнього вирішення. Самостійність, активізація розумової діяльності студентів розвивають різноманітні психічні процеси, а зусилля, що виявляються при цьому, закріплюють позитивне ставлення до педагогічної роботи і формують необхідні професійні якості майбутнього учителя музики. Інтерес робить міцним запам'ятовування професійної інформації, зосереджена увага сприяє успішному вирішенню музично-виконавських завдань, здатність долати труднощі, які виникають у створених педагогічних ситуаціях, формує музично-аналітичне мислення, міцну волю і сильний характер.

Основними принципами побудови навчально-методичної роботи із застосуванням педагогічних ситуацій та задач вважаємо:

– цілеспрямованість застосування педагогічних ситуацій та задач (кожен вид повинен мати цільову функцію, сприяти формуванню музично-виконавських умінь та навичок);
– доступність завдань – з одного боку, їх конструктивно-творчий характер – з другого;
– індивідуалізація та диференціація у застосуванні педагогічних ситуацій і задач:
– варіативність музично-виконавських завдань (можливість студента вибирати той чи інший вид роботи, рівень її складності);
– активність позиції студента, яка виявляється у доборі змісту самостійних завдань, обґрунтуванні активних форм і методів навчання – з одного боку, та активність позиції студента, яка виявляється у прагненні гарно виконати завдання, формувати музично-виконавські уміння та навички – з другого.

Ефективності застосування педагогічних ситуацій та задач під час музично-виконавської діяльності сприяє дотримання системи вимог:

– добір та визначення видів і кількості (варіантів) педагогічних ситуацій, задач для опрацювання різного музичного матеріалу;
– добір педагогічних ситуацій у відповідності з рівнями підготовки студентів, урахування їх складності та доступності;
– застосування таких форм організації музично-виконавської діяльності з розв'язування педагогічних ситуацій, які активізують пошуково-творчу діяльність студентів;
– формування змістовних мотивів музично-виконавської діяльності студентів;
– надання навчальному музично-виконавському матеріалу особистісного сенсу;
– контроль за організацією та ходом музично-виконавської діяльності студентів з розв'язування педагогічних ситуацій і задач.

Під час фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції інструментальних дисциплін важливо створити такі умови, за яких він мав би можливість зіткнутися з різними педагогічними ситуаціями, і при цьому його завдання полягає в умінні перетворити ситуацію на задачу та в прийнятті оптимального рішення.

Важливий фактор результативності роботи із застосування педагогічних ситуацій та задач – вибір форми організації музично-виконавської діяльності студентів. Серед них:

– індивідуальні (задачі розподіляються між окремими студентами для самостійного опрацювання музичного матеріалу);

– групові (завдання даються студентам, які виконують їх під час спільної музично-виконавської діяльності);
– фронтальні (коли задачі ставляться перед усіма студентами інструментального класу, а їх розв'язання здійснюється у формі загальної дискусії чи іншої комунікативної форми особистісно орієнтованого виховання).

Вибір однієї із форм залежить від змісту і характеру самих задач. Ще один визначальний фактор – рівень музично-виконавської підготовки студентів. Індивідуальний підхід до застосування педагогічних ситуацій та задач здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, рівнів освіти та темпів просування в музично-виконавській підготовці.

Підібрати комплекс завдань з основного музичного інструмента, ансамблевої гри та концертмейстерського класу, на нашу думку, означає встановити, які види виконавських завдань, і в якій послідовності пропонувати для розв'язання з тим, щоб кожне із них забезпечувало більш високу ступінь підготовки студента. При цьому система завдань має відповідати загальним вимогам логічних основ систематизації. Одним із критеріїв добору завдань є зміст і структура навчальної дисципліни, виражені в навчальній програмі.

Отже, суть інтеграції музично-виконавських дисциплін полягає не тільки у структуруванні навчального матеріалу на основі інтегративного підходу, а в більшій мірі зводиться до розробки комплексу педагогічних задач, який би відобразив інтегративний характер навчального матеріалу. Це одна з найважливіших умов формування у студентів цілісної системи виконавських знань, умінь та навичок, яка є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів музики. Основними критеріями, що визначають ефективність використовуваної системи педагогічних задач, є відповідність навчальній програмі, доступність, наступність, різноманітність, порядок вивчення, число виконавських завдань, можливість установлення діючих міжпредметних зв'язків. Застосування методу розв'язання педагогічних задач у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики дозволить, на нашу думку, моделювати *типові педагогічні ситуації* і, заздалегідь, ще до безпосередньої практики в школі, видозмінювати та синтезувати знання, отримані в процесі вивчення інструментальних дисциплін, а також застосовувати їх для розв'язання практичних завдань.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Інтегроване навчання: за і проти/С. Гончаренко, Ю.Мальований // Освіта. – 1994. – 16 лют. – С. 5.

2. Максимова В. Межпредметные связи и совершенствование процесса обучения: Кн. для учителя / В. Максимова. – М.: Просвещение, 1984. – 143 с.
3. Кондрашова Л.В. Методика підготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: Учеб.пособие / Л.В. Кондрашова. – М.: Прометей, 1990. – 158 с.
4. Спирин Л.Ф. Теория и технология решения педагогических задач / Л.Ф.Спирин; под ред.П.И. Пидкасистого. – М.: Российское педагогическое агентство, 1997. – 174 с.

The article highlights the features of the formation of music and performing knowledge and skills in the integration of disciplines of instrumental cycle. The author believes that pedagogical problem is the main factor in the integration of music and performance disciplines. All components of continuous music and performance training create the integrative complex, which has a common purpose, common principles, common internal organization.

Keywords: integration, instrumental and performance activities, pedagogical problem, pedagogical situation, training, interdisciplinary interaction.

Отримано: 12.02.2012 р.

УКД 159.9

С.Ю.Лєбєдєва, І.О.Поляков

Розробка та впровадження соціально-психологічного тренінгу "Психологія та безпека Євро-2012"

У статті розглянуто проблеми, що стосуються підготовки працівників психологічних служб МНС та МВС за допомогою нової програми соціально-психологічного тренінгу "Психологія та безпека Євро-2012". Детально описаний методико-технологічний алгоритм соціально-психологічного тренінгу "Психологія та безпека Євро-2012".

Ключові слова: програма соціально-психологічного тренінгу "Психологія та безпека Євро-2012", методико-технологічний алгоритм, групова динаміка, тренінгова група.

В статье рассмотрены проблемы, касающиеся подготовки работников психологических служб МЧС и МВД с помощью новой программы социально-психологического тренинга "Психология и безопасность Евро-

© С.Ю.Лєбєдєва, І.О.Поляков